

RELAT DE LA PONÈNCIA

PONÈNCIA

Lectura, escriptura i adquisició de coneixements en l'educació secundària

NOM DEL PONENT

Núria Castells Gómez

GRUP DE RECERCA

Lectura, escriptura i adquisició de coneixements (LEAC)

NOM DEL RELATOR

Íngrid Agud Morell

ÀMBIT

Psicologia Evolutiva i de l'Educació

OBJECTIU PRINCIPAL DE LA RECERCA

Investigar com els estudiants empren la lectura i l'escriptura com a instruments per aprendre en l'educació secundària obligatòria (ESO), el batxillerat i els estudis universitaris.

MARC CONCEPTUAL

La recerca se situa en el marc teòric de la perspectiva sociocultural i cognitivoconstructivista, en què autors com ara Olson (1998) afirmen que l'ús de la lectura i l'escriptura són instruments per aprendre.

Ens introdueix el concepte de «tasques híbrides» (Spivey, 1997), com activitats d'escriptura en què els alumnes adopten rols diferents. Impliquen llegir i escriure al voltant d'un sol text (fer un resum, comentari de text...) i «tasques híbrides complexes» (Flower, 1990; Segev-Miller, 2004; Spivey, 1997), les quals comporten llegir i escriure al voltant de dos o més textos, per elaborar una síntesi, un assaig, un informe...

Segons Martin (2006), la concepció de l'ensenyament de la lectura i l'escriptura ha d'estar integrat en les diverses àrees de coneixement.

IDEES CENTRALS

Són instruments importants per adquirir nous coneixements i transformar-los.

Necessitem la lectura i l'escriptura per aprendre nous continguts.

L'acte d'escriure'ls fa evident que es domina el contingut.

Utilitzar la lectura i l'escriptura de manera combinada és molt més potent que utilitzar-les per separat, ja que l'estudiant assumeix rols diferents, en primer lloc el d'analista del text i també el d'escriptor del text.

L'alumne estableix un diàleg amb ell mateix, s'evidencia què entén i què no, que és el que aconsegueix explicar.

Algunes activitats són més potents que d'altres, per exemple, establir connexions entre idees de diversos textos (síntesi més complexa que el resum).

PRESENTACIÓ DE LA RECERCA

La recerca s'analitza des de dues perspectives:

- 1) Anàlisi previ de les activitats de lectura i d'escriptura proposades, la influència del nivell educatiu, la influència del domini del coneixement i les característiques atribuïdes a les tasques.
- 2) Anàlisi focalitzat a l'ús del resum com a instrument d'aprenentatge.

Es presenten dos estudis:

ESTUDI 1: estudi comparatiu entre alumnes de ciències socials i alumnes de ciències naturals.

OBJECTIU

Obtenir informació sobre les tasques de lectura i d'escriptura proposades pels professors i portades a terme pels alumnes d'ESO, batxillerat i universitaris amb el propòsit d'aprendre en les àrees de ciències del medi natural i social.

MÈTODE

Participants

214 professors i 646 estudiants.

Instruments: qüestionari que incloïa.

Llista de diverses tasques (lectura-escriptura): llegir un text i subratllar-lo; llegir un text i trobar-ne les idees més importants; llegir un text i respondre'n preguntes; llegir un text i fer-ne un resum; prendre apunts; escriure una síntesi; escriure un informe...

Dimensions explorades

- Font d'informació: llibre de text o altres fonts.
- Grau de dificultat percebut.
- Tipus d'aprenentatge que promou: adquirir, revisar, relacionar i aprofundir el coneixement.
- Enumeració de les activitats considerades més útils per aprendre.

RESULTATS

- Diferència en el domini: més diversitat de tasques proposades i realitzades en el domini de les ciències socials que en les ciències naturals.
- Diferències en els nivells educatius: més varietat de tasques en els nivells educatius inferiors i tasques més complexes en els nivells superiors.
- Diferència de percepció de l'activitat, entre alumnes i professors: dificultat, tipus d'aprenentatge que promouen i utilitat per a l'aprenentatge.
- Les activitats més proposades i realitzades comporten: llegir i processar un sol text; requereixen nivells molt simples de composició escrita i afavoreixen fonamentalment reproduir el coneixement.
- Les tasques menys freqüents comporten alts nivells d'elaboració, integració de diversos textos, composició escrita i poden afavorir una aproximació profunda al coneixement.

IMPLICACIONS

- Plantejar activitats més complexes, de naturalesa més oberta, que vinculin la lectura i l'escriptura i permetin un aprenentatge potencialment més profund i relacionat.
- Assegurar que es comparteix amb els alumnes la representació sobre les tasques que es proposen a l'aula; tenir present el paper que s'atorga a l'avaluació i la influència que té en la representació.

ESTUDI 2: estudi de cas dels tres nivells educatius.

OBJECTIU

Esbrinar quins són els processos cognitius que els estudiants dels diversos nivells educatius activen quan porten a terme tasques de nivells de complexitat diversos que impliquen llegir i escriure per aprendre.

Quina és la relació entre el coneixement previ dels alumnes, els processos que duen a terme, els productes escrits que elaboren i els resultats d'aprenentatge que assolixen?

MÈTODE

Participants

47 estudiants: 12 de 1r curs d'ESO, 12 de 4t curs d'ESO, 12 de batxillerat i 11 estudiants universitaris.

Procediment

Entrevista, qüestionari de coneixements previs, qüestionari d'aprenentatge, registre del procés d'elaboració del producte, protocols de pensament en veu alta i productes escrits.

OBJECTIU ESPECÍFIC

Quines diferències o quin és el progrés que s'observa entre els alumnes de primer d'ESO i els de primer de batxillerat en relació amb:

- La qualitat del resum que elaboren.
- Els procediments que empren per elaborar un resum.
- Els processos cognitius i metacognitius que posen de manifest.

MÈTODE

Participants

24 estudiants: 12 de 1r d'ESO, 12 de batxillerat.

Procediment

Es proposaven textos per resumir als estudiants per aprendre'n el contingut.

RESULTATS

- Sobre el resum
- Els estudiants d'ESO i els de batxillerat tenen dificultats per elaborar resums que els puguin ser útils per aprendre.
- Els estudiants d'ESO utilitzen menys procediments quan fan el resum que els estudiants de batxillerat.
- Els estudiants d'ESO verbalitzen un nombre menor d'operacions cognitives que els alumnes de batxillerat.
- Tant els alumnes d'ESO com els de batxillerat planifiquen poc la tasca.
- Els millors resums estan relacionats amb un patró de procediments en què els alumnes porten a terme més activitats relacionades amb la lectura i l'escriptura. Els resums menys elaborats, en canvi, estan associats, generalment, amb un patró d'activitats de lectura i escriptura més lineal i simple. Trobem un patró que respon fonamentalment a copiar-esborrar (ús de la relectura), en què les produccions es corresponen amb no-resums en la seva majoria.
- Estudiants que utilitzen operacions cognitives i metacognitives semblants acaben elaborant productes molt diferents. Només a ESO apareix una relació entre emprar la relectura per fer el resum i una menor supervisió que els estudiants que elaboren un esborrany previ al resum final.

IMPLICACIONS

- Els estudiants d'ESO i també els de batxillerat necessiten ajuda i orientació per saber quines característiques ha de tenir el resum, quins procediments cal emprar i com autoregular la realització d'aquesta tasca –operacions cognitives i metacognitives.
- Afavorir una clara representació i comprensió de les característiques que ha de tenir un bon resum –resum canònic.
- Explicar quins són els criteris d'un bon resum: incorporar les idees rellevants i ometre la informació irrellevant; ús de mecanismes de coherència i cohesió adequats i revisió de possibles idees errònies.
- Analitzar resums elaborats conjuntament amb el professor/a o elaborats per altres persones i detectar en quina mesura compleixen amb els criteris i argumentar-ne el perquè; analitzar i valorar resums produïts per companys/es.
- Incloure en les explicacions sobre com fer un resum els procediments que poden utilitzar: subratllar, prendre notes, fer esquemes, rellegir el text font, elaborar un esborrany, rellegir el text produït...

- Promoure, orientar i ajudar els alumnes en la planificació activa del resum: fomentar que puguin exposar com es representen i planifiquen les activitats de resumir, en quina mesura comprenen el text, com poden saber seleccionar les idees principals i com supervisen i regulen la composició escrita.
- Primer: poder escoltar com el professor/a planifica l'activitat i construeix significats, regulant quines són les idees rellevants i quines no, argumentant-ho i veient com supervisa el procés que va seguint. Això ajuda a elaborar un resum canònic.
- Segon: donant als alumnes part de responsabilitat i assegurant-nos que entenen el procés que cal seguir:

Què ha d'incloure un resum perquè ens serveixi per aprendre?

Com podem resumir el text? Què cal fer?

Ens interessa llegir el text tot sencer abans?

Reconeixem l'estructura que té? I després?

Com ho farem? Ens caldrà fer un esborrany, per què?

Com sabem quines informacions són importants i quines no ho són tant?

Com ho fem per decidir-ho?

CONCLUSIÓ

Hi ha dificultats per elaborar resums útils, es planifica poc l'activitat de resumir. S'ha de millorar el resum com a procediment en què s'utilitzen activitats que tenen relació amb la lectura i l'escriptura. Normalment es copia molt, però sense activitat cognitiva.

S'ha de trobar com evitar informacions irrellevants, usar la coherència i la cohesió de les idees.

TEMES DE DEBAT (INQUIETUDS, INTERESSOS, SUGGERIMENTS DELS PARTICIPANTS)

La ponent presenta diverses qüestions: quants cops s'ha plantejat fer resums i amb quines instruccions? Com s'avalua el resum?

Planteja que és important veure com s'imagina aquest resum el professor i tenir en compte la diferència de la representació del resum per al professor i per a l'alumne.

També emfatitza la importància del *feedback* per part del professor, ja que dóna a conèixer a l'alumne que ha de millorar.

Una assistent intervé afirmant que el problema neix en la comprensió lectora del text, ja que els alumnes llegeixen ràpid i que el més fàcil per a ells és copiar, sense parar atenció en el que estan copiant. És per això, que en fer una abstracció, es perden.

Pregunten si en finalitzar la recerca, els resultats obtinguts es van comunicar a l'escola on es va dur a terme.

La Núria respon que la recerca va sorgir d'una necessitat viscuda, però que és més relativa a l'estudi de processos psicològics. Les creences dels alumnes vers els resultats dels resum i les síntesis que porten a terme.